

Thomas Mann Smrt v Benátkách

Gustav Aschenbach, nebo von Aschenbach, jak od jeho padesátých narozenin úředně znělo jeho jméno, se jednoho jarního odpoledne roku 189., který po celé měsíce ukazoval našemu kontinentu tak hrozivou tvář, vydal ze svého bytu ve třídě Prince regenta v Mnichovské ulici na lepší procházku. Předrážděn svízelnou a choulostivou prací dopoledních hodin, která právě teď vyžadovala svrchovanou obezřetnost, rozvážnost, pronikavost a přesnost vůle, spisovatel nebyl ani po obědě s to zastavit rozkmitané produkující soustrojí ve svém nitru, onen „motus animi continuus“, v němž tkví podle Cicera podstata výmluvnosti, a nenalezl úlevný spánek, jehož mu při vzrůstající opotřebovanosti sil bylo jednou za den tolik třeba. Proto si brzy po čaji vyšel, doufaje, že vzduch a pohyb ho zase postaví na nohy a dopomůže mu k blahodárnému večeru.

Byl začátek května a po sychravých a chladných týdnech přikvácilo jakési vrcholné léto. V Anglické zahradě, ač teprve jen jemuounce olistěná, bylo dusno jako v srpnu a v blízkosti města plno kočárů a procházejících se lidí. U Aumeistra, kam ho cesty čím dál tíšší zavedly, pozoroval Aschenbach chvíli lidově oživenou hospodskou zahradu, u jejíhož okraje stálo několik drožek a ekvipáží, odamtud se, když slunce zapadalo, vydal na zpáteční cestu, nikoliv parkem, ale přes pole, a protože se cítil unaven a nad Föhringem hrozila bouřka, čekal u Severního hřbitova na tramvaj, která ho měla dovézt přímou trasou zpátky do města.

Stanice i její okolí bylo náhodou liduprázdňé. Ani na vydlážděné Ungererstrasse, jejíž osaměle se lesknoucí koleje se táhly k Schwabingu, ani na föhrirské silnici nebylo vidět jediný povoz; za ploty kamenictví, kde kříže, pamětní desky a pomníky vystavené na prodej tvořily druhý, neobydlený hřbitov, se nic nehýbalo a byzantská architektura protější hřbitovní kaple stála mlčky v odrazu loučícího se dne. Její průčelí, zdobené řeckými kříži a hieratickými výjevy v světlých barvách je symetricky ozdobeno seřazenými nápisy v elatých písmenech, vybranými úslovími vztahujícími se na život

posmrtný, například: „Vešli v přibytěk Boží“, nebo „Světlo věčné se jim svítí“; a čekající spisovatel se po několika minut vážně rozptýloval tím, že tyto formulky pročítal a v duchu se hroužil do jejich průhledné mysli, ale pak, procitnul ze snění, si v bráně nad oběma apokalyptickými zvířaty střežícími schodiště všiml člověka, jehož ne zcela obvyklý zjev zavedl jeho myšlenky úplně jinam.

Kdo ví, vystoupil-li ten člověk bronzovou bránou z haly či přiblížil-li se a dostal se nepozorovaně nahoru zvenčí. Aschenbach o tom příliš nehloabal a příklánil se k první domněnce. Muž, středně vysoké postavy, hubený, bezvousý, s nápadně tupým nosem patřil k typu zrzounů a měl jejich mléčnou a pihovatou pleť. Nebyl zřejmě Bavorák: alespoň lýkový klobouk se širokou a rovnou krempou, který měl na hlavě, dodával jeho zjevu jakéhosi cizokrajního rázu člověka příštího zdaleka. K tomu klobouku měl, pravda, na zádech tlumok, jaký se obvykle v kraji nosí, žlutavý, přepásaný oblek, patrně z lodeniny, šedivou pláštěnku do deště, přehozenou přes levou ruku, kterou opíral v bok, a v pravé ruce hůl se železným bodcem, zaraženou silkem do země, o jejíž rukovět se s nohama zkříženými bokem opíral. Se vztyčenou hlavou, takže mu na hubeném krku, vyčnívajícím z rozhalené sportovní košile, nápadně trčel nahý ohryzek, bezbarvými očima s narudlými víčky, mezi nimiž se rýsovaly dvě kolmé, energické vrásky, vyjímající se dost podivně nad krátkým, obrnutým nosem, hleděl ostře a pátravě do dálky. Takto — a možná že k tomu dojmu přispívalo i jeho vyšší, vyvýšené stanoviště — měl jeho postoj do sebe cosi pánovitě přehlížejícího, smělého, ba divokého. Jestli ho oslňovalo světlo a křivil obličej proti slunci, či šlo-li o trvalé fyziognomické znetvoření: jeho rty, snad příliš krátké, byly zcela odchlíplé od zubů, takže zuby mezi nimi, bílé a dlouhé a obnažené až k dásním, vypadaly jako vyceněné.

Je možné, že Aschenbach, když si toho cizího člověka napůl rozozřítě, napůl inkvizitorský měřil, si nepočítal dost šetrně; pojednou totiž zpozoroval, že muž jeho pohled opětuje a to tak bojovně, tak z očí do očí, tak očividně odhodlán hnát věc do krajnosti a přinutit protějšek, aby svůj pohled odvrátil, že se Aschenbach, trapně dotčen, otočil a začal přecházet podél plotu, rozhodnut, že si toho člověka už nebude všimát. V příštím okamžiku na něho zapomněl. Ale buď že tulácký rys v cizincově zjevu rozvířil Aschenbachovu fantazii, buď že zde byl ve hře nějaký jiný, tělesný či duševní vliv: Aschenbach si nena-dále uvědomil, že se jeho nitro podivně rozšířilo, že ho posedl jakýsi toulavý nepokoj, jakási mladistvá žízňivá, dychtivá touha po dálkách, a tento pocit byl tak živý, tak nový, či alespoň tak dávnou odvyklý

Byla to choutka cestovat, nic jiného; ale přepadla ho jako nějaký záchvat, vystupňovaná až k vášnivosti, ba až k smyslnému zmámení. Jeho žádostivá touha byla zřívá, jeho obraznost, dosud neuklidněná po hodinách práce, si vytvářela příklad pro všechny divy i hrůzy mnohotvárné země a snažila si je představit všechny najednou.

Jsá příliš zaměstnaný úkoly, které mu kladlo jeho Já a duše evropského člověka, nadmíru zatížen povinností tvořit, pocítoval přílišnou nechuť ke každému rozptýlování, nehodil se za milovníka pestrého vnějšího světa a spokojoval se zcela představa, jakou o povrchu země mohl získat každý, aniž se hnul někam dál ze svého okolí, a nepocítil nikdy ani pokušení opustit Evropu.

Byla to touha utéci, to si přiznal, touha po dálkách a po něčem novém, dychtivá touha osvobodit se, shodit ze sebe bříme a zapomenout — puzení utéci od díla, od každodennosti smulce, studené a vášnivé služby. Miloval jí sice a miloval skoro už i onen vyčerpávající, den co den se obnovující boj mezi svým toužením a pyšnou, kolikrát vyzkoušenou vůlí a touto vzrůstající únavou, o které nikdo nesměl zvědět a kterou nesmělo dílo samo žádným náznakem selhání a slabosti prozradit. Nicméně se zdálo rozumné nepřepínat tetivu a neudisit umíněně touhu tak živě propuklou.

Abý nějaký významný duchovní výtvar řázem široce a hluboce zapůsobil, musí mezi jeho autorem a obecným osudem spolužijící generace existovat jakási tajná příbuznost. Lidé nevědí, proč připravují nějakému uměleckému dílu slávu. Nejsou zdaleka znalci a domní-

vají se, že objevují v díle na sta předností, které opravňují tak veliký zájem; ale vlastní příčinou jejich chvály je cosi nezvažitelného, sympatie. Aschenbach to jednou na místě celkem bezvýznamném vyslovil: že totiž všechno veliké, co tu je, je tu „navzdory“, uskutecnilo se navzdory žalu a mukám, chudobě, opuštěnosti, tělesné slabosti, nečestí, vášni, navzdory tisícovým zábránám. Ale tento výrok byl čímsi víc než pouhou poznámkou, byla to zkušenost, ba přímo formule jeho života a slávy, klíč k jeho dílu; jaký tedy div, že byl i mravním rysem, největším gestem jeho nejcharakterističtějších postav?

O tomto novém typu hrđiny, stále znovu se opakujícím v ztvárněných postavách jedinců, typu, jemuž tento spisovatel dával přednost, napsal už záhy jeden moudrý analytik: že je koncepcí jakési „intelektuální a jinošské mužnosti, která v hrđém studu zatíná zuby a klidně stojí, když jí meče a kopí probodávají tělo“. To bylo krásné, duchaplné a přesné, byt i zdánlivě příliš pasivisticky řečeno. Zachovat totiž pevný klid vůči osudu, snášet s půvabem muka, neznamená je pouze trpně snášet; to je aktivní výkon, kladné vítězství, a postava Šebestiána je nejkrásnějším symbolem ne-li veškerého umění vůbec, tedy jistě onoho umění, o němž tu je řeč. Nahlédl-li někdo do tohoto vyprávěného světa, viděl: elegantní sebeovládání, skrývající před zraky světa až do posledního okamžiku vnitřní podrytosť, biologický rozpad; zažloutlou, o smyslnost zkrácenou šerednost, která dovede ze svého doutnajícího smyslného neklidu rozdmýchat čistý plamen, ba povznést se až k panování v říši krásy; bledou bezmoc, vynášejiící z žhnoucích hlubin ducha sílu, již celý jeden zpuštěný národ vrhá k nohám kříže, k jejímu nohám; roztomilý a laskavý postup při pusté a přísuše službě tvaru; nepravý, nebezpečný život, rychle se vysilující touha a umění rozeného podvodníka; sledoval-li kdo všechny tyto osudy a mnoho podobných, mohl zapochybovat o tom, zda existuje vůbec nějaký jiný heroismus, než je heroismus slabosti. Ale buď jak buď: existuje nějaké časovější hrđinství, než je toto? Gustav Aschenbach byl básníkem všech, kdož pracují na pokraji vyčerpání, všech těch přetřicných, už vysílených, jen taktak se ještě držících, všech moralistů výkonu, kteří, vzrůstem útlí, s pomocí vzpírajících se prostředků, s rozvířenou vůlí a moudrým hospodařením silami dosahují aspoň na čas účinků velikosti. Je jich mnoho, jsou to hrđinové doby. A ti všichni se poznávali v jeho díle, připadalo jim, že je jeho dílo potvrzuje, povyšuje, oslavuje, byli mu vědění, blázní ho.

Podivné souvislosti! Byl to jakýsi duchovní následek tohoto „znovuzrození“, této nové důstojnosti a přislosti, že právě tou dobou se takřka přeměrně prohloubil jeho smysl pro krásu, pro onu aristokratickou ryozost a pravidelnost formy a tvaru, které dodávaly pak jeho výtvarům takový do očí bijící, ba chltěný ráz mistrovství a klasicity. Ale mravní odhodlanost za hranici vědění, za hranici rozkladného a brzdicího poznání — cožpak to není opět jakési zjednodušení, morální znaivení světa i duše a tudíž i posílení sklonu ke všemu zlému, zakázanému, mravně nepřijatelnému? A nemá

Několik záležitostí světského i literárního rázu zdrželo spisovatele u svého cestování v Mnichově ještě asi dva týdny po oné procházce. Konečně dal příkaz, aby připravili jeho venkovský dům k nastěhování do čtyř neděl, a jednoho dne mezi polovinou a koncem máje odjel nočním vlakem do Terstu, kde pobyl pouhých čtyřiašedesát hodin a příštího rána se nalodil na loď plující do Pulje.

Hledal něco cizokrajného, oproštěného od jakýchkoliv vztahů, ale snadno dosažitelného, a ubytoval se na jednom jadranském ostrově, který už léta slychal vychvalovat, nedařilo Istrijského pobřeží, s nestrobarevně ohranými vesničkami hovořícími cizozními zvuky a s krásně rozeklanými útesy v místech otevřených k moři. Ale déšť a dusno, malosvětská uzavřená rakouská hotelová společnost a nedostatek onoho pokojného a vřelého vztlaku k moři, jakého nabýváme jen tam, kde je pozvolná písčiná pláž, ho rozmrzovaly a vnukaly mu myšlenku, že nenašel pravé místo; jakési vnitřní tíhnutí, které mu dosud neobjasnilo, k čemu směřuje, ho zneklidňovalo, studoval lodní spoje, rozhlížel se, hledaje, a zčistajasna, překvapivě a zároveň samozřejmě se mu před očima zjevil díl. Chce-li přes noc dosáhnout čehosi pohádkově jedinečného, co se všemu ostatnímu vymyká, kam půjdeme? To je přece jasné. Co pohledává zde? Pochybil. Měl jet tam. Nelenil a ukončil ten mylný pobyt. Za půldruhého týdne po příjezdu na ostrov, za mlhavého rána odvázel ho i jeho zavazadla motorový člun přes vodu zpátky do válečného přístavu, kde Aschenbach vystoupil na pevninu jenom proto, aby hned nato přešel přes prkennou lávku na vlhkou palubu loď. Připravené odplout do Benátek.

Zas je tedy užtel, ta úžasná, nejúžasnější přistaviště, tu oslnivou kompozici fantastické architektury, kterou republika nastavuje uctivým pohledům přibližujících se mořeplavců.

Aschenbach, dívaje se na to, si říkal, že přijet do Benátek po zemi, na nádraží, znamená vejít do paláce zadním vchodem a že se do tohoto nepravděpodobnějšího města stavímu musí.

Kdo nemusí zdolávat letnou hrůzu, jakýsi tajný strach a tíseň, když má poprvé nebo po dlouhé době, v níž tomu odvykl, usednout do benátské gondoly? Toto podivné pravidlo přežívající beze změny z baladeskních dob a tak divně černé, jak už jinak na světě žádná věc kromě rakve není, připomíná tichá a zločinná dobrodružství za šplouchajících nocí, a ještě víc připomíná samu smrt, máry a ponury obřad pohřbu, poslední mlčenlivou cestu. Zdálo se vám nešlo, že se jedlo takové bárky černě nalakované jako rakev a matně černě polštářované křeslo v něm je nejměkčí, nejrozměkčejší, svrcholně zmalátlivějším sedadlem na světě? Aschenbach si to uvědomil, když usedl k nohám gondoliéra, proti svým zavazadlům, jež ležela pečlivě srovnána u zobce. Veslaři se pořád ještě hádali; drsné, nesrozumitelné, s výhrůžnými posuňky. Ale zvláštní ticho vodního města jako by jejich hlasy do sebe mírně vsakovalo, edhmoňovalo, rozpýlovalo po vodě. Tady, v přístavu, bylo teplo. Vlažně ovíván dechem scirocca, opřen v poduškách na poddajném žvlvu zavřel Aschenbach oči v slastném pocitu nezvyklého a sladkého klidu. Plavba bude krátká, napadlo ho; kěz by trvala stále! Cítil, jak v tichém kolébání uniká tlačeni a spleti hlasů.

Poznatky a prožitky mlčenlivého, osamělého člověka bývají rozplizlejší, ale zároveň pronikavější než u člověka družného, jeho myšlenky těžší, podivnější a nikdy nepostrádají teskného příděchu. Obrazy a postřehy, které by se daly snadno odbyt pohledem, zasmáním, výměnou názorů, ho neúměrně zaměstávají, v mlčení se prohlubují, stávají na významu, stávají se zážitkem, dobrodružstvím, citem. V samotě zraje originalita, v ní zrají věci úžasné odvahy a krásy, zraje báseň. V samotě uzrávají však i věci opačné, upřílišnost, absurdita, věci nedovolené. — Aschenbachovu mysl ještě teď znepokojovaly jevy posbírané cestou, onen děsivý starý floutek se svým blábolním o milence a zákazem postižený, na černo působící, o mzdru ošizený gondoliér. Tyto jevy nekładly rozumu žádné těžkosti, vlastně ani neposkytovaly látku k přemýšlení, a přesto, připadalo Aschenbachovi, byly svou povahou neskonale divné a znepokojující, právě pro ten rozpor. Mezi těmito úvahami Aschenbach zdravil moře a s radostí si uvědomoval, že je tak dosažitelně blízko Benátek. Nakonec se odvrátil od okna, umyl si obličej, udělal pokojské několik pokynů pro zdokonalení svého pohodlí a dal se zeleně oblečeným šoférem, který obsluhoval lift, svést do přístaviště.

Čej vypil na terase obrácené k moři, potom sešel dolů a kráčel kus po pobřežní promenádě v tu stranu, kde byl hotel Excelsior. Když se vrátil, bylo zřejmé na čase převléknout se k večeri. Převlékal se pomalu a svědomitě, jak to měl ve zvyku, byl totiž zvyklý při oblékání v duchu pracovat, ale přesto přišel trochu předčasně do haly, kde našel už valnou řadu hotelových hostů. Ktěl si byli navzájem cizí, předstírali

nezájem jeden o druhého, ale společně čekali na večeri. Aschenbach vzal se stolu noviny, usedl do koženého křesla a pozoroval společnost, která se příjemně lišila od společnosti jeho prvního pobytu.

Rozevřel se před ním širý prostor, zahrnující mnoho věcí. Zvuky světových jazyků se tlumeně mísily. Světsky platný večerní úbor, jakási uniforma dobrých mravů, slučovala navenek různé odrůdy lidí v jakousi zdvořilou jednotu. Zablýhl suchý a dlouhý obličej Američana, mnohočlennou ruskou rodinu, anglické dámy, děti s francouzskými bonami. Slovanský prvek tu podle všeho převládal. Hned v blízkosti Aschenbachové se mluvilo polsky.

Byla to skupina polodospělých a sotva dospělých pod dohledem vychovatelky či společnice, shromážděná kolem rákosového stolu: tři mladé dívky, na pohled asi patnácti až sedmáctileté, a chlapec, snad čtrnáctiletý, s dlouhými vlasy. Aschenbach si s údivem všiml, že hoch je dokonale krásný. Jeho tvář, bledá a půvabně nepřístupná, vroubená medově zbarvenými kudrnatými vlasy, s rovným nosem, rozkošnými ústy a výrazem líbezného a božského vážnosti, připomínala řecké sochy z nejušlechtlejší doby a vyznačovala se při ryzí dokonalosti formy tak jedinečným osobním půvabem, až zirájícího Aschenbacha napadlo, že dosud nikdy neviděl ani v přírodě, ani v sochařství nic tak zdařilého. Do očí bil i zásadní rozdíl výchovných hledisek, uplatňovaný u sourozenců v oblékání a celkovém zacházení. Toalety tří dívek, z nichž se o té nejstarší dalo říci, že je dospělá, byly až hyzdivé strohé a puritánské. Souměrně klášternický šat, bídlícově modrý, polodlouhý, střizlivého a nelibivého střihu, oživený jedině bílým límečkem, potlačoval, ba znemožňoval jakýkoliv půvab postavy. Hladké a pevně ulízané vlasy dodávaly tvářím řeholnický prázdnotou bezvýraznosti. Vládla tu matka a té ovšem ani zdaleka nenapadlo použít i u chlapce oné pedagogické přísnosti, která se jí zdála vhodná u dívek. Jeho život určovaly očividně něha a měkkost. Chránili se přiložit něžky k jeho krásným vlasům, jako u sochy Hocha vytahujícího si z nohy trn se mu vlasy kadeřily do čela, přes uši a ještě kus níž na šíji. Anglický námořnický úbor, jehož vzdušné rukávy se dole zužovaly a těsně obepínaly jemné zápěstí dosud dětských, ale úzkých rukou, dodával šířkami, mašli a výšivkami jeho křehké postavě jakéhosi nádechu bohatství a zhyčkanosti. Seděl, profilem napůl obrácen k pozorujícímu Aschenbachovi, jednu nohu v lakované botce předsunoutou před druhou, loket opřený o lenoch proutěného křesla, tvář přichýlenou k zavěšené ruce, v klidně způsobné pozici, v níž nebylo takřka nic z oné podřízené tuhosti, na jakou byly, jak se zdálo, zvyklé jeho sestry. Je churavý; Pleť jeho tváře se touž odrážela

jako slonovina od temně zlatých kadeří, které ji rámovaly. Nebo je to prostě zhyčkaný mazlíček, vyznamenávaný stranickou a rozmarnou láskou? Aschenbach se klonil k tomuto druhému názoru. Skoro každé umělecké povaze je vrozen jistý přepychový a zrádný sklon uztrávat nespravedlnost, který vytváří krásu, a schvalovat s holdující účastí aristokratické nadřozování

Aschenbach nanovo užasl, ba utkl se vpravdě božské krásy lidského dítěte. Hoch měl dnes na sobě lehký oblek z modře a bíle proužkované prací látky s červenou hedvábnou stuhou na prsou, oblek uzavřený u krku prostým bílým stojacím límcem. Ale na límci, který ani nijak elegantně neladil s celkovým rázem obleku, spočíval nevýslovně půvabně květ hlavy — hlava Eróta, nažloutle trýpytná jako parmský mramor, s jemným a vážným obočím, skráněmi a ušima měkce a temně přikrytými kadeřemi vlasů.

Jedinečné! jedinečné! pomyslí si Aschenbach s odbornicky chladnou chválou, s jakou někdy umělci, octnou-li se před nějakým mistrovským dílem, zastírají svůj úchvat, své nadšení. A dále si pomyslí: kdyby mě nečekalo moře a pláž, na mou duši že bych tady zůstal, dokud tu zůstaneš ty! Prošel ale halou, zahrnován pozorností od personálu, sešel z velké terasy a zamířil přes prkennou stezku k uzavřené pláži hotelových hostů. Od bosého starce, který tam dole v plátěných kalhotách, matrósové blůze a slaměném klobouku pracoval jako lázeňský, si dal ukázat najatou plážovou kabinu, poručil, aby lázeňský vynesl stůl a židli na plošinu z písku a prken, a uvelebil se pohodlně v lehátku, které odtáhl dál k moři, do voskové žlutého písku.

Miloval moře z hlubokých příčin: z touhy po klidu těžce pracujícího umělce, který by se před náročnou mnohotvárností jevů rád skryl na prsou prosté nezměrnosti; z jakéhosi zakázaného, jeho úkolu se přímo přičítalo a tím svůdnějšího sklonu k nečlenitosti, nezměrnou, věčnosti, ničemu. Odpočívat u dokonalosti je touhou toho, kdo usiluje o znamenitost; a není „nic“ jakousi formou dokonalosti? Ale jak teď tak hluboce do prázdna snil, přehlézla pojednou horizontálu na kraji břehu lidská postava, a když se Aschenbachův pohled vrátil z neohraničenosti a zaostřil se, Aschenbach viděl, že je to onen krásný hoch, jenž přicházejí od leva kráčí po písku kolem něho. Šel bosý, připraven se brouzdat, štíhlé nohy až nad kolena odhalené, šel pomalu, ale tak lehce a hrdě, jako by byl zvyklý chodit bos, a rozhlížel se po sílmo stojících budkách. Ale sotva zahlédl ruskou rodinu, svorně a vděčně si tam lebedící, pokryla se chlapcova tvář výrazem bouřného a hučného opovržení. Čelo se mu zakabonilo, ústa se zvedla, rty se rozhořčeně zkrivily ke straně, takže se tvář jakoby rozpoltila, a obočí sraťil tak, že pod jeho tlakem se oči zdály propadlé a zle a temně hovořily o nenávisti. Zahleděl se k zemi, ještě jednou se výhružně otočil, trhl prudec a opovrživě rameny a nechávaje nepřítele za zády odcházel. Jakýsi jemnocit či útek, něco jako úcta a stud přiměly Aschenbacha, aby se odvrátil, jako by byl nic neviděl; tomuto vážnému náhodnému pozorovateli vášně se přičítalo toho, čeho byl svědkem, byť jen před sebou samým využít; ale potěšilo ho to a zároveň jím to očásl, to jest: obšťastnilo ho to. Ten dětinský fanatismus, namířený proti nejdobromyslnějšímu kousku života, uváděl božsky netečný zjev do lidských vztahů, činil tu vzácnou sochu přírody, která se zdála být určena jen pro pastvu očí, hodnou hlubšího zájmu; a dodával postavě polodospělého chlapce, beztak významné svou krásou, fólii, pro kterou ho bylo možno brát přes jeho věk vážně.

Silně se oteplilo, ač slunce nebylo s to prorazit parnatou vrstvu oblohy. Lenost spoutávala ducha, kdežto smysly vychutnávaly nezměrnou a márnivou rozmluvu s tichým mořem. Uhodnout, vyprávět, jaké je to jméno, které zní přibližně jako „adža“, se Aschenbachovi, tomu vážnému muži, zdálo být přiměřeným a zcela postačujícím úkolem a zaměstnáním. A s pomocí několika polských vzpomínek zjistil, že to nemůže být nic jiného než „Tadzio“, zkratka od jména „Tadeusz“, Tadeáš, která zní při oslovování „Tadziu“.

Tadzio se koupal. Aschenbach ho ztratil z očí a objevil jeho hlavu, jeho paži, kterou veslovitě vyrážel vpřed, daleko na moři; moře bylo do značné vzdálenosti mělké. Ale z kabin už po něm volaly ženské hlasy, ženy o něho měly zřejmě strach, vyrážely ono jméno, které ovládlo pláž skoro jako nějaké heslo, s jeho měkkými soubláskaním, s tím protahovaným ú na konci, v němž bylo něco sladkého a zároveň divokého. „Tadziu! Tadziu!“ Tadzio se vracel, běžel, pěníl nohama vzpouzející se vodu, běžel se zakloněnou hlavou mezi vlnami; a vidět, jak tato životní postava, příkladně půvabná a přísná, s mokřými kadeřemi, z nichž črčelo, krásná jako nějaký útlý bůh, jenž se vynořil z hlubin nebes a moře, vystupuje z mořského živlu a odbíhá; pohled na to vyvolával mytické představy, bylo to jako báseň — zvěst o prvopočátečních dobách, o prapřívodu tvaru, o zrození bohů. Aschenbach naslouchal s očima zavřenými tomuto zpěvu, jenž se v jeho nitru rozeznával, a znovu si pomyslí, že tu je dobře a že zde zůstane.

Po poledni opustil pláž, vrátil se do hotelu a dal se vyvézt nahoru ke svému pokoji. Tam postál delší chvíli před zrcadlem, pozoroval své šedivé vlasy i unavenou, ostrou tvář. Tu chvíli myslil na to, že je slavný, že mnoho lidí na ulici ho poznává a uctívě si ho prohlíží pro jeho bezpečně se střetující a půvabem korunované slovo — připomínal si všechny vnější úspěchy svého talentu, na které si právě vzpomněl, ba rozpomněl se i na své povýšení do šlechtického stavu. Potom sešel dolů do sálu k lunchi a pojedl. Když po jídle vstoupil do liftu, vtačila se za ním do vznášející se komůrky mladá chasa, vracující se rovněž od přesešlávků, a vstoupil do ní i Tadzio. Stál docela blízko u Aschenbacha, poprvé tak blízko, že ho Aschenbach vnímal a poznával nikoliv v obrazném odstupu, ale přesně se všemi lidskými podrobnostmi.

Krásu dělá stydlivě, pomyslí si Aschenbach a důrazně uvažoval, proč. Všiml si však, že Tadzio nemá moc hezké zuby: vroubkované a matné, bez zdravého lesku a podivně, drobně průsvitné, jaké někdy mívají nedokrevní lidé. „Je nesmírně křehký, je neduživý,“ napadlo Aschenbacha. „Pravděpodobně nezestárne.“ A opomněl sobě samému vysvětlit pocit uspokojení či uklidnění, který toto pomyšlení provázelo.

Strávil dvě hodiny ve svém pokoji a odpoledne jel vaporetem přes hnilobně páchnoucí lagunou do Benátek. Vystoupil u San Marco, na náměstí si vypil čaj a potom se podle zde panujícího denního pořádku vydal na procházku ulicemi. Ale byla to právě tato procházka, která přivodila naprosto obrát v jeho náladě a v jeho rozhodnutí.

V ulicích bylo odporné dusno, vzduch byl tak zhoustlý, že puchy prýstící z bytů, krámků, kuchyní, kde se vařilo, výpary oleje, mračna parfémů a mnoho jiných pachů se nechybně vznášely v povětří a nerozptylovaly se. Kouř z cigaret utkvěl ve vzduchu a jen pomalu se rozpouštěl. Tlačení davu v úzké ulici Aschenbacha znechucovala, místo aby ho bavila. Čím dále šel, tím mušivěji se ho zmocňoval onen osklivý stav, jaký vyvolává mořský vzduch spolu se scioccem a který je zároveň vzrušením i zmalátněním. Na těle mu vyrazil trapný pot. Oči vypovídaly službu, hruď měl stísněnou, pokoušela se o něho horečka, krev mu v hlavě bušila. Utekl z přečpaných obchodních ulic přes mosty do končin chudších. Tam ho zase obtěžovali žebráci, a protivně výpary z kanálů mu ztěžovaly dýchání. Na tichém prostranství, v jednom z oněch zapomenutých míst, které najdeme ve vnitřních Benátkách a která vypadají jako zapomenutá a zakletá, si na kraji kašny odpočinul, otřel si čelo a uznal, že musí odejít.

Podruhé a definitivně se nyní prokázalo, že toto město za tohoto počasí mu krajně škodí. Unáhleně zde setrávat by bylo proti rozumu, vyhlídka na to, že se vítr obrátí, byla hodně nejistá. Šlo o to, rychle se rozhodnout. Vrátit se už teď domů nechtěl. Ani letní, ani zimní byt pro něho nebyl připraven. Ale moře a pláž nejsou přece jenom zde a jinde je mužš mít bez oné zlověstné příměsi laguny a jejího horečného výparu. Vzpomněl si na malé mořské lázně nedaleko Terstu, které slyšel chválit. Proč nezajet tam? A to hned, aby se opětná změna pobytu ještě vyplatila. Řekl si, že je rozhodnut, a vstal. U příští gondolové zastávky si najal plavidlo a dal se pošmourným labyrintem kanálů, pod zdobnými mramorovými balkóny lemovanými sochami lvů, kolem tlustých rohů zdí, kolem truchlících fasád paláců zrcadících v odpadu houpačící se vody velké štýty firm, dopravit do San Marco.

Viděl jsem tě jen krátce. A zatímco proti svému zvyku to, co si myslel, i rty šeptal a pro sebe si vyřkl, dodal: „Bud' požehnaná!“ — A měl se k odchodu, rozdal spopitné, rozloučil se s malým tichým recepčním, obločeným do francouzského kabátu, pěšky, tak jak přišel, opustil hotel a sledován domácím sluhou, který nesl jeho ruční zavazadlo, zamířil bíle rozkvetlou alejí přes ostrov k můstku parníku. Dorazí tam, usedne — a co přišlo potom, byla žaluplná jízda, cesta všemi hlubinami litostivého utrpení.

Byla to ona známá plavba přes lagunu, kolem San Marca, vzhůru Velkým kanálem. Aschenbach seděl na kulaté lavičce na přídí, s paží opřenou o zábradlí, a stínil si rukou oči. Veřejné zahrady zůstaly za nimi, v knižecím pivábu se ještě jednou otevřela Piazzetta, zmizela, přišla dlouhá řada paláců, a když se vodní cesta stáčela, objevil se skvostně napjatý mramorový oblouk Rialta. Aschenbach se díval, hrud' měl rozdrásanou. Atmosféra města, onen lehce hnilobný pach moře a bažin, od něhož utéci ho to tak naléhavě pudilo, teď jej dýchal hlubokými, něžnými, bolestnými doušky. Je možné, že nevěděl, že neuvázil, jak nesmírně na tom všem jeho srdce lpí? To, co bylo dnes ráno poloviční lítostí, lehkým pochybováním o správnosti jeho počínání, se nyní proměnilo v hoře, v pravou bolest, duševní tiseň tak trpkou, že mu několikrát vchnala slzy do očí, a o níž si říkal, že ji předtím rozhodně nemohl předvídat. To, co mu připadalo takřka k neunesení, ba chvílemi až strašné, bylo zřejmě pomýšlení, že už nikdy Benátky neuvidí, že je to rozloučení provždy. Jestliže se totiž už podruhé ukázalo, že z tohoto města pokaždé onemocní, jestliže je musí podruhé o překot opustit, musí je od nynějška pro sebe samého pokládat za místo nemožného a zakázaného pobytu, za místo, jemuž není s to čelit a kam by nemělo smyslu znovu přijet. Ano, cítil, že odjede-li teď, zabráni mu stud a vzdor spatřit ještě někdy to milované město, před kterým už dvakrát tělesně selhal; a svár mezi tím, kam ho duše táhla, a tělesnou schopností byl pro stárnoucího Aschenbacha najednou tak těžký a převýznamný, znamenal pro něho takovou poputnou fyzickou porážku, kterou bylo třeba stůj co stůj odvrátit, že nechápal, jak se mohl večera bez vážnějšího zápasu tak snadno vzdát a odhodlat se tuto porážku uznat a nést.

Mezitím se parní člun blíží k nádraží a bolest a bezradnost se stupňují v pravý zmatek. Odejet připadá usouzenému Aschenbachovi nemožné, vrátit se rovněž. Nadobro rozerván vejde na nádraží. Je už hodně pozdě, chce-li ještě stihnout vlak, nesmí ztrácat ani vteřinu. Chce a nechce. Ale čas douřá, bičuje ho vpřed; Aschenbach spěchá zakoupit si jízdenku a rozhlíží se v hlučící hale po zaměstnanci hotelové společnosti, který tu úřaduje. Úředník se objeví a hlásí, že veliký kufr odeslal. Už odeslal? Ano, v pořádku odeslal do Coma. Do Coma? A z chvatného dohadování, zlostných otázek a zaražených odpovědí vyjde najevo, že v dopravně zavazadel hotelu Exceisor kufr ještě s jinými, cizími zavazadly už odeslali někam docela jinam.

Aschenbach měl co dělat, aby uchoval tvář, jaká byla za těchto okolností jedině pochopitelná. Jakási dobrodružná radost, neuvěřitelná veselost zalomcovala jeho hrudí. Zaměstnanec odkvapil, aby pokud možno kufr ještě zadržel, a vrátil se, jak se dalo čekat, s nepořízenou. Tu Aschenbach prohlásil, že bez svého zavazadla nepojede, že se vrátí a raději vyčká v Lázeňském hotelu, až tam kufr dojde. Je na nádraží motorový člun hotelové společnosti? Úředník ho ujistil, že člun je před domem. Přívalem italských slov přiměl úředníka u přepážky, aby koupenou jízdenku vzal zpět, a zapísal se, že budou telegrafovat, že neopominou a neproměškají nic, aby kufr byl zas co nejdříve na místě, a pak nastala ta prazvláštní situace, že dvacet minut po příjezdu na nádraží se cestující plavil zase Velkým kanálem zpátky k Lidu.

Zvláštní, neuvěřitelné, zahanbující, směšně smové dobrodružství: místa, s kterými jsme se právě s hlubokou bolestí navždy rozloučili, spatřujeme v tu chvíli znovu, zahánějí zpátky zvratem osudu. S pěnou před přídí, vyhýbajíc se hbitě a šprýmovně gondolám a parníkům, letělo malé, horlivé plavidlo vstříc svému cíli, zatímco jeho jediný pasažér skrýval pod maskou hněvné rezignace úzkostně rozpustilé vzrušení kluka, který utekl. Chvilíci se mu ještě pořád hrud' otrásala smíchy nad touto nehodou, která by se nemohla, jak si v duchu říkal, úslužněji přihodit ani šťastnému nedělníátku. Bude muset vysvětlovat, vydržet pohledy udivených tváří — a potom bude dobře, říkal si; zabránilo se neštěstí, napravil se těžký omyl a všechno, o čem si myslel, že to opustil, se mu znovu otevře,

Casto, takřka neustále vídai Aschenbach chlapce Tadzia; omezený prostor, denní řád platný pro každého, to přinášely s sebou, že mu přes den, až na malé přestávky, byl krásný hoch stále nablízku. Viděl ho, setkával se s ním všude: v dolních místnostech hotelu, na chladivých plavbách do města a zpátky, i v samotném okázaném městě, a mezitím někdy ještě i na různých cestách a stezkách, když se o to

Z toho, co říkal, neporozuměl Aschenbach ani slova, a i když šlo o slova nejběžnější, v jeho sluchu splyvala v rozplizlý libozvuk. Chlapcova cizota povyšovala takto jeho jazyk na hudbu, zpuště slunce na něho vylévalo namotranou zář a vcelebný, hlubinný pohled moře byl stárou fólií a pozadím jeho zjevu.

Stál na kraji moře, sám, stranou od svých sester, zcela blízko Aschenbacha, vzpřímený, s rukama za hlavou, a houpal se zvolna na chodidlech, snil o něčem, a drobné připlouvající vlnky mu máčely prsty u nohou. Kadeřce medově zlatistých vlasů se mu kroutily u skrání i na ští, slunce mu prosvěcovalo chmýří nahoře na páteři, jemná kresba žeber, souměrná hrud' se rýsovaly pod přiléhavým zahalením, podpaží měl ještě hladká jako socha, podkolení se leskla a drobné žilkové na nich vzbuzovalo dojem, že jeho tělo je utvořeno z jakési světlejší hmoty. Kolik kázně, jakou přesnou myšlenku vyjadřovalo to natažené, mladistvé dokonalé tělo! Ale onu přísnou a ryzí vůli, která tu byla tajně při díle a dokázala vykřesat na světlo tuto božskou sochu — nezná ji dobře i on, umělec? Nepůsobí i v něm samotnému, když všecok proniklý střízlivou vášní vyprošťuje z mramorové hmoty jazyka štíhlý tvar, který má v dachu před očima a který lidem ztvárňuje jako sochu a zrcadlo duchovní krásy?

Socha a zrcadlo! Objal očima tu ušlechtilou postavu na kraji modravého moře, domnívaje se ve vzníceném úchvatu, že tímto pohledem přichází na kloub samotné krásě, tvaru jakožto boží myšlence, té jediné a ryzí dokonalosti, která žije v duchu a jejíž lidský obraz a podobensství zde byly lehce a libečně vztyčeny a předloženy k uctívání? Bylo to opojení; a stárnoucí umělec je bez rozpaků, ba lačně uvítal. Jeho duch se chystal rodit, jeho vzdělání se ocdlo ve varu, jeho paměť načrtávala prastaré myšlenky, jeho mladostí tradičně odevzdané a doposud ještě nikdy vlastním ohněm nezažehnuté. Nestojí psáno, že slunce odvádí naši pozornost od věcí intelektuálních k věcem smyslovým? Říká se, že omamuje a ocarovává rozum a paněť natolik, že duše samou radostí zapomíná úplně na svůj vlasutí stav a ulpívá s žasnoucím obdivem na nejkrásnějším, poslušném předmětu: ba jen s pomocí těla je pak ještě schopna se povznést k vznešenějšímu vidění. Opravdu, Amor si počíná jako matematikové, kteří neschopným dětem ukazují hmatatelné obrazy čistých tvarů: a tak i Důh, aby nám zviditelnil věci duchovní, rád používá podoby a barev lidské mladosti, které jakožto nástroj vzpomínky vyzdobuje veškerým odleskem krásy, takže při pohledu na ni planeme bolestí a nadějí.

Toto si myslel nadšením rozvícený Aschenbach; takto byl s to cítit. A z opojení mořem a sluneční zářte vyvstal v něm jakýsi rozkošný obraz: starý platan nedaleko zdí athénských — ono posvátné stinné, vlní drnkových květů prosycené místo, ozdobené na počest nymf a boha Acheloa votivními sochami a zbožnými dary. Pod rozvětveným stromem se řinul přes oblázky průzračný potok; cvrčci cvrkali. Na trávníku, který se mírně svažoval, takže bylo možno zvednout vleže hlavu, odpočívali dva lidé, kteří se tu skryli před denním žářem; postarší muž a mladík, šereda a krasavec, mudrc vedle roztomilého jinocha. A při způsobně zdvořilém a duchaplně vemlouvavém žertování Sokrates poučoval Faidra o tom, co je touha a ctnost. Mluvil o horoucím úleku, jaký utrpí vnímavý člověk při pohledu na podobensství věčné krásy; promlouval o žádostivosti člověka bez posvěcení, člověka špatného, který nedovede pomyslně chápat krásu, jakmile uzří její obraz, a který není schopen úcty; hovořil o posvátné bázni, jaká se zmocní člověka ušlechtilého, zjeví-li se mu tvář podobná bohu, zjeví-li se mu dokonalé tělo — jak se zachvěje a je celý bez sebe, skoro se ani neodvažuje na ně pohlédnout a zbožňuje toho, kdo onu krásu vlastní, ba byl by schopen mu obětovat jako nějaké soše, kdyby se nebál, že lidé ho budou považovat za blázna.

Neboť krása, milý Faidře, jen krása je roztomilá a zároveň viditelná; krása — dobře si to pamatuj! — je jedinou formou duchovna, kterou vnímáme smysly, kterou jsme s to smysly unést. Vždyť co by z nás bylo, kdyby se nám božskost, kdyby se nám rozum a ctnost a pravda chtěly zjevit jinak, smyslově? Nezašli bychom, neshořeli bychom láskou jako kdysi Semele před Diem: A tak je krása pro citícího člověka cestou ducha — pouhou jen cestou, jenom prostředkem, můj milý Faidře. . . A pak vychytralý, do přízně se vemlouvající Sokrates vyřkl slovo nejbystřejší: že člověk, který miluje, je božstější než člověk milovaný, protože v milujícím je Bůh, ale v milovaném ne — vyřkl snad nejněžnější i nejposměšnější myšlenku, kterou si kdy kdo pomyslí, a ze které prýští veškeré šelmovství a nejtajnější rozkoš touhy.

Štěstím spisovatele je myšlenka, která je plně citem, je cit, který se může plně stát myšlenkou. Takovou pulsující myšlenku, takovýto přesný cit tenkrát měl a vládl jimi osamělec Aschenbach: že touž přírodu jímá slastná hrůza, když se duch sklání před krásou a holduje jí. Zčistajasna zatoužil psát. Říká se sice, že Eros miluje zahálku a že pro nic jiného není stvořen. Ale v tomto bodě krize se vzrušení postuženého Aschenbacha toužilo vybit tvůrčí prací. Její popud byl skoro lhostejný. Pracovníci duchovního světa byli dotázáni, byli vybiřováni, aby o určitém významném a palčivém problému kultury a vkusu promluvili své vyznávající slovo, a tato výzva došla i za odcetostavším Aschenbachem. Aschenbach se v dotyčném problému vyznal; zažil jej; zmocnila se ho pojednou nepřekonatelná chuť dát mu zazářit ve světle svého slova. A zatoužil pracovat v přítomnosti Tadziově, při psaní si brát za vzor chlapcovu postavu, obkreslovat svým stylem linie jeho těla, které se mu zdálo božské, přenášet jeho krásu do oblasti duchovní, tak jako orel umášel do éteru trojského pastevce. Ještě nikdy mu rozkoš ze slova natolik neslédla, nikdy do té míry nevěděl, že ve slově je Eros, jako v těch nebezpečně skvostných chvílích, kdy u svého neohoblovaného stolu pod stínící plachtou, před tvářmi své modly, v sluchu hudbu jeho hlasu, formoval podle Tadziovy krásy své malé pojednání — oné půldruhé stránky vybrané prózy, jejíž přesnost, výsostnost i napjatý citový vzlet měly zakrátko vzbudit obdiv mnoha čtenářů.

Je jisté dobře, že svět zná pouze krásné dílo a nikoliv i jeho původ, okolnosti, za jakých vzniklo; znalost zdrojů, z nichž vytrysklo mělci vnuknutí, by je často zmařila, odradila a tím zmařila účinky nameritého výtvaru. Podivné chvíle! Podivně vysilující klopota! Podivně plodivý styk ducha s tělem! Když Aschenbach složil práci a už pouštěl pláž, býval vysilený, až rozervaný a měl pocit, že jeho svědomí nařká, jako by byl spáchal nějakou prostopášnost.

Ale stárnoucí Aschenbach jim nestál o nějaké vystřízlivění, jeho opojení mu bylo příliš velké. Kdo se dolmátne podstaty a charakteru umělectví! Kdo popí hluboké, instinktivní splynutí kázně a bezuzdnosti, která v něm žije! Přičít se vůli k léčivému vystřízlivění je bezuzdnost.

Už ani nepočítal, kolik času již uplynulo ze lhůty, kterou si pro své volno sám vymezil. Pomyslení na návrat mu ani nepřišlo na mysl. Dal si poslat dostatek peněz. Jeho jedinou starostí bylo, aby snad polská rodina neodjela; mezi tím se lhostejnému vyptávání u hotelového holiče dověděl, že toto panstvo k nim přibýlo krátce před jeho

Ale blížil se van, okřídlená zvěst z nepřístupných příbytků, že Eros se zvedá od boku své choti, nejbzdálenější pásy nebes i moře se vzňaly prvním sladkým ruměncem, který ohlašuje smyslové zhmonění stvořeného světa. Blížila se bohyně, únoskyně jinochů, která uloupila Kleitu, Kefala a která navzdory závidi celého Olympu požívala lásky spanilého Oriona. Na okraji světa se rozsypaly růže, nevyšlovně líbezná záření a vzkvétání, dětské obláčky, zjasněné, prosvícené vznášely se jako posluhující andělíci v růžovomodravé vůni, nach padl na moře, které jako by jej před sebou valilo a odplavovalo, odzola k výšinám nebes šlehala zlatá kopí, zář se proměnila v požár, neslyšně, s božskou mocí valily se vzhůru oheň a zář a plápoly plamenů, a hrabající kopyty hnal se bratřoví posvátní běžci přes okresek země.

Zavál silnější vítr, a Poseidonovi oři, vzpínající se, letěli vpřed, i býci náležející bohu modrých kadeří, sklánějíce v rozběhu a s řevem rohy. Ale mezi valouny vzdálenějších útesů vyskakovaly vlny jako poskakující kozy. Jakýsi posvátně znetvořený svět, plný panického života, obklíčil obluzeného Aschenbacha a jeho srdce si vysílalo něžné báje. Když za Benátkami zapadalo slunce, sedával občas v parku na některé z laviček, aby mohl pozorovat Tadzia, který v bělostném obleku přepásaném barevným pásem si na uválcovaném pískovišti hrál s míčem, a spisovatel se zdálo, že vidí Hyacintha, který musel zemřít, protože ho milovali dva bohové. Ano, vymýšlel se v Zefýrovu bolestnou závist vůči soupeři, který zapomněl na věšbu, luk i na kitharu, jen aby si stále mohl hrát s krásným chlapcem; viděl, jak disk, vržený krutou žárlivostí, zasáhl líbeznou hlavu, a sám pojednou zbledlý zachytil zlomené tělo do náruče; a květ vypučevší z té sladké krve měl název jeho nekonečného nářku.

Není nic podivnějšího a choullostivějšího, než je vztah lidí, kteří se znají pouze očima, kteří se denně, ba každou hodinu potkávají, pozorují, a přitom musí, aby vyhověli mravu nebo vlastnímu vrtochu, udržovat bez pozdravu a mlčky zdání, že jsou si lhostejní a cizí. Vzniká mezi nimi neklid a předrážděná zvědavost, hysterie neukojené, nepřirozeně potlačované touhy poznat se a promluvit spolu, a zejména i jakási napjatá úcta. Člověk totiž člověka miluje a cítí tak dlouho, dokud ho nemůže posoudit, a touha je výplodem nedostatečného poznání.

Nějaký vztah a známost se mezi Aschenbachem a Tadzii musely stůj co stůj vyvinout, a starší muž s bouřlivou radostí pozoroval, že jeho zájem a pozornost nezůstávají zcela neopětovány.

Slunce a mořský vzduch ho neopálily, jeho kůže zůstávala nažloutlá jako zpočátku; dnes se ale zdál bledší než jindy, buď od chladu, nebo vlivem sinavého měsíčního světla lamp. Jeho pravidelné obočí se rýsovalo ostřeji, oči se hluboce zatnuly. Byl krásnější, než se dá říci, a Aschenbach si jako už tolikrát s bolestí uvědomil, že slovo může smyslovou krásu jen velebit, nikoliv vyjádřit.

Nenadál se, že spatří ten drahý zjev, objevil se znenadání, Aschenbach neměl kdy dodat tváři výraz pevného klidu a důstojnosti. Když se jeho pohled setkal s pohledem postrádaného chlapce, zahrála mu na tváři zjevná radost, překvapení, obdiv — a vtom se Tadzio usmál; usmál se na něho výmluvně, důvěrně, líbezně a nepokrytě, usmál se rty, které se teprve při úsměvu pomalu rozevřely. Byl to úsměv Narcise naklánějícího se nad zrcadlící se vodu, byl to ozen hluboký, očarováný, zvábený úsměv, s jakým Narcis vztahuje ruce po odrazu vlastní krásy — úsměv malounko pokřivený bezvýhledností snahy políbit pŕvabné rty svého stínu, úsměv koketní, zvědavý a trochu zmučený, omámený a omanující.

Z úst mu unikla podivně rozhořčená a něžná výstra-ha: „Takhle se nesmíš usmívat! Slyšíš, takhle se na nikoho nesmíme usmívat!“ Klesl na lavičku a všecek bez sebe vdechoval vůni nočních rostlin. Opřel se o opěradlo lavičky, svěsil paže, a přemožen a obléván hrůzou, zašeptal tradiční formuli touhy — formuli v tomto případě nemožnou, absurdní, zavrženíhodnou, směšnou, a přesto i v tomto případě ještě posvátnou, úctyhodnou „Miluji tě!“

Holič se zmínil o německé rodině, která právě po velmi krátkém pobytu odjela, a s tlachavou lichořivostí dodal: „Vy, pane, zřizujete; vy se té nemoci nebojíte.“ Aschenbach se na něho podíval. „Nemoci?“ opáčil. Mluvka zmlkl, předstíral, že je zaměstnan, pře-slechl otázku. A když ji Aschenbach vyslovil důrazněji, holič prohlásil, že o ničem neví, a snažil se s ubreptanou rozpačitostí převést řeč jinam.

Zamilovaný Aschenbach se totiž ničeho jiného nebál, než aby Tadzio neodjela, a uvědomoval si nikoliv bez zděšení, že odjede-li Tadzio, nebude on už s to žít.

Nicméně mívál i chvíle, kdy přicházel trochu k sobě a vzpomato-
vával se. Kam jsem to zabředl, myslíval si pak zděšeně. Kam jsem
to zabředl!! Jako každý člověk, jemuž přirozené zásluby vnukají
jakýsi aristokratický zájem o jeho původ, byl zvyklý při výkonech
a úspěších svého života vzpomínat na své předky, v duchu se ujiš-
tovat jejich souhlasem, jejich spokojeností, úctou, kterou si na nich
vynutil. I teď a zde, zapleten do tak nepřipustného zážitku, propadlý
exotickým citovým výstřednostem, na ně vzpomínal, vzpomínal
na jejich zásadovou přísnost, řádnou mužnost a teskně se usmíval.
Co by řekli? Jenže — co by řekli jeho celému životu, který se až
k zvrhlosti odchýlil od života, jaký vedli oni, tomu životu v klatbě
umění, o němž kdysi sám v měšťáckém smýšlení předků pronášel
tak posměšné mládické poznatky a který se v podstatě tomu jejich
tolik podobal! I on slouží, i on je vojákem a bojovníkem — nebot
umění je válka, úmorný boj, jaký dnes nejsme s to nadlouho vydržet.
Život sebepřemáhání a „navzdory“, trpký, perný, statečný a odří-
kavý život, jež ztvárnil v symbol jemného a dobového heroismu —
jistě jej smí nazvat mužným, smí jej nazvat chrabřím, připadalo mu,
že Eros, který si ho osedlal, takovému životu jaksi zvlášť přeje a je
mu příznivý. Netěšil se snad Eros znamenité účte u nejudatnějších
národů, ba neřikalo se, že jejich měštům se pro jeho chrabrost dařilo:
Mnoho válečnických reků dávnověku ochotně neslo jeho jho, nebot
žádné bohem uvalené ponižení nebylo ponižením, a to, čemu by se
jako známkám zbabělosti zlořečilo, kdyby se to bývalo dělo za jiným
účelem: padání na kolena, přísahy, dožebřávání se a rabské počítání,
to všechno milujícímu nebylo pro ostudu, ale naopak ke chvále.

Takové bylo mínění zaslepeného Aschenbacha, takto se snažil
sám sebe podpírat, uchovat si důstojnost. Ale zároveň s jakousi
umíněnou a slídívou pozorností neustále sledoval nečisté události
uvnitř města, ono dobrodružství vnějšího světa, jež temně splývalo
s dobrodružstvím jeho srdce a živilo jeho vášně nejasnými, nezákonnými
nadějemi. Jako posedlý se snažil dovědět něco nového a spo-
lehlivého o rozsahu a postupu nemoci, slídil v měšťáckých kavárnách
po novinách z domova, protože z čtenářského pultu v hotelu od
několika dnů zmizely. V novinách se stídně něco tvrdilo a zase
vyvracelo. Počet onemocnělých a úmrtí prý se odhaduje na dvacet,
čtyřicet, sto i více osob, a hned nato se jakýkoli výskyt nemoci ne-
li zcela popíral, tedy redukoval jen na několik veskrze ojedinělých,
odjinud zavlečených případů. Zprávy byly promíšeny varovnými
úvahami, protesty proti tomu, jak si italské úřady nebezpečně zahrá-
vají. Nebylo možné dopátrat se jistoty.

Už několik let jevila indická cholera značný sklon se šířit a stěhovat.
Epidemie, zrodilá se v teplých bažinách ústí řeky Gangy, vystoupila
s mefitickým dechem onoho přebujelého nepotřebného praseťa a ostrovné
divočiny, již se lidé vyhýbají a v jejímž bambusovém houšti
se krčí tygři, řádila trvale a s neobvyklou prudkostí po celém Hindustánu,
přeskočila na východ do Číny, na západ do Afghánistánu a Persie
a sledujíc hlavní silnice karavanové dopravy zanesla své hrůzy až do
Astrachanu, ba až do Moskvy. Ale zatímco se Evropa třásla, aby
příznak k ní nenašel cestu po souši, zavlekly ji sem syrské kupecké
lodě a vynořila se takřka současně v několika středomořských přístá-
vech, zvedla hlavu v Toulonu a Malaze, několikrát ukázala svou
masku v Palermu a Neapoli, a zdá se, že se už nehodlá dát vypudit
z celé Kalabrie a Apulie. Severní poloostrov zůstal uchráněn. Ale
letos v polovině května objevili jeden a týž den v Benátkách její
strašné vibriony ve vychrlých, zčernalých mrtvolách jednoho lod-
níka a jedné zelinářky. To se zatajilo. Ale za týden už to bylo deset,
bylo to dvacet, třicet případů, a to v různých bytech. Muž z rakouské
provincie, který se pro zábavu zdržel několik dní v Benátkách, po
návratu do svého domovského městečka zemřel za jednoznačných
příznaků, a tak se stalo, že se v německých novinách octly první
chýry o epidemii v městě lagun. Benátské úřady vzkázaly v odpověď,
že zdravotní poměry ve městě nebyly nikdy lepší, než jsou teď,
a vykonaly nejnemtější opatření na potírání epidemie. Ale pravdě-
podobně byly infikovány potraviny, zelenina, maso nebo mléko,
nebot umírání, třebaže popíráno a utuláváno, se zahryzávalo v úzkých
uličkách pořád dál a dál

Angličan pronesl o těchto věcech rozhodující slovo. „Udělal
byste dobře,“ dodal, „kdybyste odejel raději dnes než zítra. Déle
než za několik dní budou musit vyhlásit karanténu.“ — „Děkuji
vám,“ řekl Aschenbach a opustil kancelář.

Tu noc měl strašný sen — lze-li označit za sen jakýsi tělesně du-
chovní zážitek, který se mu sice přihodil v pevném spánku nezávisle
a jakoby v smyslové přítomnosti, aniž však Aschenbach viděl sebe
samého přecházet a pobývat v prostoru mimo události; dějištěm
oněch událostí byla spíše jeho duše, a události přikvačily zvenčí,
mocí zlomily jeho odpor — odpor hluboký, duchovní — prošly
jím a zanechaly jeho bytí, zanechaly kulturu jeho života zpustošenou,
zničenou.

Ale on znal jedno slovo,

slovo sice nejasné, ale přesto označující to, co se blíží: „Cizí bůh!“
Zadoutnal čadivý žár: a vtom už Aschenbach rozeznal horskou kra-
jinu, podobnou krajině kolem svého letního domu. A v rozervaném
světle se to mezi kmeny a mechovitými troskami balvanů valilo
a vířivě řítilo ze zalesněné výšiny: lidé, zvířata, houf, běsnící tlupa —
a zaplavilo svahy těly, plameny, vrávou a vrávorajícím chorovodem.
Ženy, klopytající přes příliš dlouhá roucha z kožešiny, která jim
visela od pasu, potřásaly zvonkovými bubínky nad sténavě zvrácenými
hlavami, mávaly dýkami a pochodněmi, z nichž se rozlétal obch, držely v
půli těla hady se šlehačícími jazyky, nebo nesly s rykem
v obou rukou své prsy. Muži, rohy nad čelem, opásání kožešinou,
chlupatí, ohýbali šije a zvedali paže i stelna, řinčeli kovovými pukli-
cemi a zuřivě tloukli na tympany, kdežto chlapi s hladkou plecí
popoháněli a bodali holí, ovinutou listím, kozly, přidržovali se jich
za rohy a nechávali se s jásotem smýkat jejich skoky. A všichni s na-
dšeným vyutím provolávali slovo, skládající se z měkkých souhlásek
a protahovaného „u“ na konci, slovo sladké a zároveň divoké jako
žádné jiné kdy slýchané slovo: v jednom místě zaznělo, jako by je
troubili říjící jeleni, odjinud se zase vracelo, mnohohlasně, s pustou
vítězoslávou, tím slovem se navzájem povzbuzovali k tanci, vymršto-
vali nohy, údy, a nedali tomu slovu umlknout. Ale tím vším pronikal
a všechno to ovládal vábivý tón flétny. Nevábil s nestoudnou vytrava-
lostí i jeho, který to s odporem spoluprožíval, k slavnosti a nezměrné
krajní oběti: Aschenbachův odpor byl nesmírný, nesmírný byl jeho
strach, měl pocitovou vůli chránit všechno své před tímto cizincem,
nepřítelem usebraného a důstojného ducha. Ale ten hluk, to vytí
odrážející se mnohonásobnou ozvěnou od horské stěny vzrůstalo,
nabývalo převahy, slílo až k strhujícímu šilenství. Mysl tísnily
výpary, štiplavý zápach kozlů, supějících těl a závan jakoby zahnuvá-
jících vod a k tomu ještě jiný, známý puch: puch ran a obcházející
epidemie. Jeho srdce dunělo spolu s údery kotlů, mozek mu vířil,
zmocnila se ho zloba zaslepením, omamující vilnost, a jeho duše
žádostivě toužila přidružit se k chorovodu boha. Odhalili a vyvýšili
obecní symbol, obrovský, ze dřeva: všichni zavylí bezuzdné heslo,
s pěnou na rtech, běsnili, vydražďovali se navzájem smílnými posunky
a chlupatými rukama, smějíce se a stónajíce, vráželi jeden druhému do
těla bodce a lízali s údy krev. Ale s nimi a v nich byl nyní i snící
Aschenbach a patřil tomu cizímu bohu. Ano, oni byli on sám, když
se zuřivě a vražedně vrhali na zvířata a hlali kusy kouřícího se masa,
když na rozvaleném mechu započalo neomezené tělesné obcování,
bohu za obět. A jeho duše zakoušela smilství a běsnění zániku.

Z tohoto snu procitl postižený Aschenbach vysílený, rozvrácený
a bezzvládně propadlý démonu.

Už se nebál pozorujících pohledů;
nedbal, zda se vystavuje jejich podezření. A lidé koneckonců přchali,
odjížděli; mnoho poběžných košů bylo prázdných, v jídelně zlo mno-
ho míst neobsazených a v městě bylo už jen zřídka vidět cizince.
Pravda zřejmě prosákla na povrch, panika se navzdory solidaritě
zainteresovaných lidí už nedala déle zdržet. Avšak paní, ozdobená
perlovým náhrdelníkem, se svou rodinou zůstávala, buď že k ní dosud
chýry nepronikly, nebo že byla příliš pyšná a nebojácná, aby před
nimi ustoupila. Tazio zůstal; a Aschenbach při své bezstarostnosti
míval chvílemi pocit, že útek a smrt odstraní všechn rušivý život
kolem něho a že na tomto otrově zůstane s krásným chlapcem sám —

ano, když dopoledne u moře jeho pohled spočíval těžce, nezodpovědně neodvratně na želaném chlapci, když ho na sklonku dne nedůstojně sledoval ulicemi, v nichž se ohavně a zatajovaně umíralo, připadala mu tato oblidnost mnohoslibná a mravní zákon vratký.

Jako každý milující chtěl se líbit a měl hloďavý strach, že to nebude možné. Oživoval svůj zevnějšek mlačistvými drobnostmi, nosil drahokamy a používal parfémů, několikrát za den věnoval drahý čas své toaletě a k tabuli přicházel vyšňočený, vzrušený a pln vnitřního napětí. Tváří v tvář sladkému mládí, jež mu učarovalo, si oškldil své stárnoucí tělo; při pohledu na své šedivé vlasy a ostré rysy upadal do studu a beznaděje. Pudilo ho to tělesně se osvěžovat a obnovovat a často chodil k holiči v hotelu.

V holičském plášťíku, opřen v židli, pod šlechticma rukama žvanivého holiče, prohlížel si zmučeným pohledem svůj obraz v zrcadle.

Konečně se zdálo,

že kosmetik je spokojen, a podle zvyku lidí svého druhu s patolízalskou zdvořilostí děkoval člověku, kterého obsloužil.

„Trochu jsme tomu pomohli,“ řekl, dokončuje úpravu Aschenbachova zevnějšku, „Teď se pán může bez rozpaků zamilovat.“ Po bláznivém Aschenbach šel, šťastný jako ve snu, zmatený a plný obav. Kravatu měl červenou, slaměný širák ovínutý pestrou stuhou.

Zvedl se vlahý víchr; přišlo zřidkavé a skrovné, ale vzduch byl vlhký, dusný a plný hnilobných výparů. Pleskot, šum, plišťení obestíraly sluch, pod šminkou horečně se třesoucím Aschenbachovi připadalo, že v prostoru řádí duchové víchru, nebláhé plémě, zlovlné mořské ptactvo rozhrabávající, rozhlodávající a kálenním zhanobující pokrm odsouzence. Dusno zahánělo chut k jídlu a vnucovalo představu, že pokrmy jsou otráveny nakažlivými látkami.

Jednou odpoledne Aschenbach, když sledoval stopy krásného chlapce, zapadl do vnitřní spleti ochořelého města. Pozbýváje orientace v uličkách, u vod, na mostech a malých náměstích oněch bludů přilíš se sobě navzájem podobajících, mysl upřenou jen na to, aby neztratil z očí toužebně sledovaný obraz, přinucován k potupné opatnosti tiskl se ke zdím, hledal ochranu za zády chodců kráčejších před ním a dlouho si nebyl vědom únavy a vyčerpání, jež jeho tělu a jeho duchu přivodil cit a nepřetržitě napětí. Tadzio kráčel za svými řeholnickými sestrami a vychovatelkou, dával jim na úzkých místech obvykle přednost, a ubíraje se loudavě sám, pootáčel chvílemi hlavu, aby se pohledem svých zvláštních ředomodřých očí přes rameno ujistil, že jeho milovník jde za ním. Zahlédl ho, ale neprozradil ho. Opoju tímto poznáním, váben vpřed těmato očima, poblázněn vášní kradl se zamířovaný Aschenbach za svou nepřístupnou nadějí — a nakonec se přece jen pohledu na ni nedočkal. Poláci přešli krátký klenutý most, vrchol oblouku je zakryl očím pronásledovatele, a když i Aschenbach došel nahoru, už je neviděl. Rozhlížel se po nich na tři strany, rovně před sebe i po obou stranách úzkého a špinavého nábřeží. Vyčerpání a slabost ho nakonec donutily vzdát se hledání.

Hlava mu žhuula, tělo mu pokrýval lepkavý pot, šije se mu třásla, mučila ho žízeň, už nesnesitelná, poohlížel se po něčem, co by ho jakkoliv, co by ho okamžitě osvěžilo. Před zelenáškým krámkem si koupil trochu ovoce, jahody, přezralé a měkké, a v chůzi je jedl. Malé prostranství, jakoby opuštěné, jakoby zakleté se před ním rozevřelo a Aschenbach je poznal; tady se před několika týdny rozhlodl k útěku, který potom ztroskotál. Klesl na schůdky kašny stojící uprostřed a opřel hlavu o její kamenný kulatý okraj. Mezi rozpadávajícími se vřkolními domy, nestejně vysokými, byl dům podobající se paláci s lomenými špičatými okny, za nimiž sídlilo prázdno, a balkónky s lvími ozdobami. V přízemku jiného domu byla lékárna. Teplé poryvy větru sem chvílemi zanášely zápach karbolu.

A seděl tam, on, mistr, umělec nabyvší důstojnosti, autor „Ubožáka“, který se tak vzorně ryzí formou zřekl bohémství a kalných hloubek, vypověděl sympatie propasti a zavrhl všechno zavržitelné, on, jenž vystoupil tak vysoko, překonal své vědění a odrostl veškeré ironii, on, přivyknoucí povinnostem, jaké mu ukládala „důvěra davu“, on, jehož sláva byla úředně potvrzena, jehož jméno se dostalo šlechtického přídomku a jehož styl doporučovali chlapcům, aby se na něm učili — tam seděl, víčka přivřená, jenom chvílkami vykloztl zpod nich úkosem pohled posměšný a rozpačitý a ihned se zas skryl, a jeho ochablé, přilíčené rty utvářely jednotlivá slova z toho, co v divné snové logice spřádal jeho polodřímající mozek.

„Krása totiž, to si dobře pamatuj, Faidře, jenom krása je božská a zároveň viditelná a je tudíž cestou smyslovosti, malý Faidře, umělcovou cestou k duchu. Domníváš se snad, že ten, pro něhož cesta k duchovnu vede skrze smysly, může kdy nabyt moudrosti a pravé mužné důstojnosti, můj milý? Nebo máš spíše za to (ponechávám ti to k volnému rozhodnutí), že je to jakási nebezpečně půvabná cesta, cesta vpravdě bludná a hříšná, která nunež zavádí na scesti? Musíš totiž vědět, že my, básníci, nemůžeme jít cestou krásy, aby se k ní nepřidružil Eros a neujal se vůdcovství; ano, i když po svém jsme hrdinové a počestní válečníci, jsme jako ženy, neboť vášeň je našim povýšením a naší touhou musí zůstat láska — to je naše slast a naše hanba. Je ti nyní jasné, že my, básníci, nemůžeme být moudří ani důstojní? Že nevyhnutelně zacházíme na scesti, že nevyhnutelně zůstáváme lehkomyšlníky a dobrodružky citu? Mistrovská vyrovnanost našeho slohu je lež a bláznovství, naše sláva a naše čestné postavení je fraška, důvěra davů k nám vrcholně směšná. Výchova lidu a mládeže skrze umění je troufalé podnikání, mělo by se zakázat. Jak se může hodit za vychovatele ten, komu je od přírody vrozeno směřovat nenapravitelně k propasti? Rádi bychom tento sklon zapírali a nabyli důstojnosti, ale at se obrátíme kam obrátíme, vábí nás propast. Byt jsme se i odřekli rozkladného poznání, neboť poznání, Faidře, nezná důstojnosti a přisnosti; poznání je vědoucí, chápaající, odpouštějící, bez důstojnosti a bez tvaru; sympatizuje s propastí, je propastí. Proto je rozhodně zavrhujeme a naše usilování platí nadále už jedině krásě, to jest prostotě, vznešenosti a nové přisnosti, druhotné nestrannosti a tvaru. Ale tvar a nestrannost, milý Faidře, vedou k opojení a ctižádostivosti a zavědou ušlechtilého ducha možná k strašlivě citové svévoli, svévoli, kterou duch ve své krásné přisnosti sám zavrhuje jako podlost, vedou k propasti, protože my nedovedeme vzlětnout, dovedeme jenom vybořit. A teď půjdu, Faidře, ty zůstaš; a teprve až už mne nebudeš vidět, odejdi i ty.“

O několik dní později Gustav von Aschenbach, protože mu nebylo dobře, opouštěl lázeňský hotel v pozdější ranní hodinu než obvykle. Zápasil s návaly závratě, jež byly jen zpola rázu tělesného a provázeny jakýmsi vystávajícím strachem, pocitem bezvýchodnosti a beznaděje, o němž by byl nedovedl říci, vztahuje-li se na vnější svět, anebo na jeho vlastní bytí. V hale spatřil veliké množství zavazadel připravených k transportu, zeptal se vrátného, kdo to odjíždí, a uslyšel polské šlechtické jméno, na které byl v skrytu připraven. Vyslechl je bez jediného mrknutí v přepadlém obličejí, jen s krátkým zdvihem hlavy, s jakým běžně bereme na vědomí, co nemusíme vědět, a zeptal se ještě: „Kdy?“ Odpověděli mu: „Po lunči.“ Pokývl hlavou a zamířil k moři.

Na kraji vody prodlel, s hlavou sklopenou, špičkou nohy kreslil obrazce do vlhkého písku a potom vkročil do mělčiny, která mu v nehlubším místě nesahala ani ke kolenním, prošel ji, brodě se s klidem vpřed, až došel k písčíně. Tam chvíli postál, tvář obrácenou do dáli, a poté zvolna kráčel vpravo po dlouhém a úzkém pruhu obnaženého dna. Odloučen širokou vodou od pevniny, odloučen pyšným vrtochem od kamarádů, kráčel s vlajícími vlasy, zjev výsostně odpoutaný a s ničím nespojený, venku v moři, ve větru, před mlžným nekonečnem. A opět se zastavil a rozhlížel. A zůstajasná, jako by si byl vzponněl, jako z nějakého impulsu, krásným obratem pootočil trup ze základní pozice a s rukou zapřenou v bok pohlédl přes rameno k břehu. Zírající Aschenbach tam seděl jako seděl kdysi, tehdy, když onen šerošedý pohled, vyslaný od tamtoho prahu, se setkal s jeho pohledem poprvé. Jeho hlava na opěradle lehátka sledovala pomalu pohyb hocha kráčejíceho venku v moři; teď se nadzvedla, jakoby onomu pohledu v ústrety, a sklesla na prsa, takže oči hleděly odzodla, tvář ochabla, nabývajíce vroucně pohříženého výrazu hlubokého spánku. Připadalo mu, že onen ubledlý, půvabný psychagog tam v dáli se na něho usmívá, že mu kync; že sňal ruku s boku, ukazuje před sebe a vznáš se napřed do mnohoslibné nezměrnosti. A jako tolikrát, vydal se za ním.

Uplynuly celé minuty, než přispěchali Aschenbachovi, který se v židli zhroutil, na pomoc. Dopravili ho do jeho pokoje. A ještě týž den zvěděl uctivě vzrušený svět zprávu o jeho smrti.